

TRI ISTARSKA POVIJESNO-PРАВNA SPOMENIKA

Premda je priređivanje i objavljivanje povijesnih izvora — pogotovo medijevalnih — često vrlo mukotrpan i nezahvalan posao, Mirko ZJAČIĆ (1912—1977) posvetio je gotovo čitav svoj radni vijek upravo tom zadatku.

Iako po struci doktor povijesnih znanosti, poznavanje klasičnih i nekoizvorne povijesne građe X^oIV, XV. i XVI. stoljeća, za tisak. Od godine 1947, izvorne povijesne građe XIV, XV. i XVI. stoljeća za tisak. Od godine 1947, kada je započeo službovati u Državnom arhivu u Zadru, pa sve do svojih posljednjih dana života, provedenih na radnom mjestu višeg znanstvenog savjetnika u Akademijinom Centru za znanstveni rad u Rijeci (sada: Zavod za povijesne i društvene znanosti IC JAZU), M. Zjačić je prvenstveno bio vrstan paleograf, koji je marljivo radio na transkripciji i transliteraciji pisanih vrela za povijest srednjovjekovne Istre, Rijeke i kvarnerskih otoka.

U svom je paleografskom radu bio vrlo savjestan, te je sve svoje snage, uz odlično poznavanje klasične i vulgarne latinštine, usmjerio na što jasnije, čistije, točnije i dosljednije priređivanje i donošenje izvornika za tisak. U tim nastojanjima nerijetko je razrješavao i veće praznine (lakune) u izvorniku, razjašnjavao nejasnoće, a u nekim svojim radovima upozoravao i na greške koje su se potkrale u ranijim izdanjima pojedinih rukopisa. Ponegdje je, međurtim, pretjeravao s upozorenjima i na najmanju grešku pisca izvornika ne uvažavajući pravopisne i gramatičke norme vremena nastanka izvornika. To ipak ne umanjuje značenje njegova rada u pripremanju i objavljivanju izvorne građe. Na žalost, svoj rad nije zaokružio znanstveno-kritičkim analizama pojedinih pitanja koja proizlaze iz vrela od njega transkribiranih i transliteriranih, dapače u uvodima svoje građe ponekad je posizao i za već zastarjelim rezultatima historiografske znanosti. No i pored toga, nesumnjiv je doprinos njegova rada za istarsku i hrvatsku historiografiju jer je kao vrstan paleograf, jezični stručnjak i marljivi priređivač izvorne građe, olakšao pristup povijesnim vrelima i omogućio njihovo buduće korištenje.

Od nekoliko za tisak dovršenih rukopisa pohranjenih u ostavštini Mirka ZJAČIĆA, u Zavodu za povijesne i društvene znanosti IC JAZU u Rijeci, Jugoslavenska je akademija posthumno objavila tri značajna povijesno-pravna izvora za prošlost Istre. Tako su u XIII. volumenu **Monumenta historico-juridica Slavorum meridionalium** JAZU s nadnevkom 1979. u Zagrebu na 580 stranica objavljeni sljedeći rukopisi, koje je pripremio Mirko ZJAČIĆ: **Statut grada Poreča (Statutum comunis Parenti) iz 1363. godine; Zaključci buzet-**

skog općinskog vijeća (Consilia comunis Pinguenti) 1502—1523. godine i Notarska knjiga buzetškog notara Martina Sotolića (Registrum imbreviaturarum Martini Sotolich notarii Pinguentini) 1492—1517. godine.

Na prvom mjestu objavljen je **Statut grada Poreča iz 1363. godine** (str. 7—203). Riječ je o latinskom prijepisu originala na pergameni, nastalom krajem XIV. stoljeća, a koji se inače čuva u Historijskom arhivu u Rijeci. Poreč je, međutim, imao i stariji statut, ali je on izgorio 1354. godine kada su Genovežani zapalili grad. Ponovno redigiranje tog važnog dokumenta započelo je 1362. godine, a Statut je potvrđen 1. lipnja 1363. Statut ima tri knjige, od kojih su prve dvije nastale u vrijeme potvrde statuta, dok je treća knjiga porečkom statutu vjerojatno dodana godinu dana kasnije (1364).

Statut je, dakako, već sâm po sebi značajan dokument svake srednjovjekovne komune, pa tako i porečke. Statutom se, naime, regulira cjelokupni život i organizacija općine. Kroz njegove se odredbe stječe uvid u dužnosti i prava općinskog žiteljstva, u mehanizam općinske uprave, organizaciju općinskih službi, kao i u financijsko stanje općine. Nizom odredbi precizira se ponašanje stanovništva općine do gotovo i najsitnijih detalja, pa odredbe Statuta zahvaćaju sve životne djelatnosti, te iz njih proistječe niz zanimljivih podataka o uređenju i društvenim odnosima onovremene porečke općine, tj. kroz Statut se ogleda cjelokupnost društvene stvarnosti porečke općine.

Konačno, zanimljivost ovog Statuta ogleda se i u tome što je on ostao na snazi, odnosno njegov kasniji talijanski prijevod, sve do 1. svibnja 1806. godine, kada je zamijenjen Napoleonovim kodeksom (**Code Napoleon**). Ovaj zadnji je pak kodeks opet bio 1813. godine zamijenjen statutom koji je definitivno ukinut 1. X. 1815, kada je zamijenjen austrijskim zakonom.

Zaključci buzetškog općinskog vijeća 1502—1523. godine (str. 205—292) pisani su naizmjenično talijanskim i latinskim jezikom. Pronađeni su u dva sveska (također u Historijskom arhivu u Rijeci), na žalost nisu potpuni jer zaključci nastali u razdoblju između 1503—1512. godine nisu pronađeni.

Objavljivanjem zaključaka buzetškog vijeća omogućava se sagledavanje prilika i stanja na području Buzeta i njegove okoline. Vijeća su u svome djelokrugu poslova imala sva općinska tekuća pitanja, pa njihove odluke predstavljaju dragocjene podatke o političkom, gospodarskom, pravnom i kulturnom životu. Vijeća su primjerice, između ostalog, donosila odluke o mjerama i njihovu baždarenju, o zabrani vađenja vapna, o zabrani prelaza gradskih zidina, zabrani nošenja oružja unutar tvrđave, o načinu kretanja i redu u gradu, o prodaji i kupnji životinja, o zabrani prodaje robe izvan općinskog trga, o nenanošenju šteta po vrtovima, pa već ovako nasumce odabrani primjeri ukazuju na raznolikost i opsežnost njihovih poslova. Pribrojimo li tome da su u vijećima ponekad nadopunjavanje statutarne odredbe buzetškog Statuta iz 1435. godine — što ne treba shvatiti kao usamljen slučaj Buzeta, jer su to činile i druge srednjovjekovne komune — dobivamo zaokruženu sliku njihove djelatnosti u rješavanju svih svakodnevnih pitanja i problema Buzeta i njegove okolice početkom XVI. stoljeća.

Sličnog je sadržaja **Notarska knjiga buzetškog notara Martina Sotolića 1492—1517. godine** (str. 293—578). Nastala nešto ranije a pisana i u vrijeme za koje ne posjedujemo zaključke buzetških vijeća, ona na određen način nadopunjuje njihove odluke, odnosno praćenje određenih prilika na području

Buzeta na smjeni dvaju stoljeća (kraj XV. i početak XVI. st.). Notarska je knjiga vođena od 13. siječnja 1492. do 12. srpnja 1517. godine, a izvorno nije bila ni paginirana ni folijirana, pa je to naknadno uradio njen priređivač M. Zjačić. Njezin je tekst pisan latinskim jezikom, osim pojedinih mjesta gdje su unesci sastavljeni na talijanskom jeziku. Pismo izvornika — također pohranjenog u Historijskom arhivu u Rijeci — je kurzivna kancelarijska gotica.

Sastavljač izvornika Martin Sotolić bio je domaći čovjek iz Buzeta, po zvanju svećenik, a uz to i gradski bilježnik Buzeta, općinski kancelar, te kancelar tvrđave Kostel («*Petre Pilloxe*»). U svoju je knjigu unio niz ugovora (kupoprodajnih, zakupnih), darovanja, punomoći, vraćanja dugova, ženidbene ugovore i sporove, te raznolike oporuke. Praćenje notarske knjige omogućava uvid u stanovništvo buzetskog područja, a uz ostalo donosi se i niz podataka o buzetskim funkcionarima. Posebno su vrijedni dokumenti o stanovništvu — domaćem i strancima — te o njihovim osnovnim djelatnostima. Žiteljstvo Buzeta i okolice bavilo se većinom zemljoradnjom, dok su obrti malobrojni. Prema tome, notarska knjiga Martina Sotolića je na određen način izvještaj o društveno-gospodarsko-političkom stanju i prilikama u Buzetu i Bužeštini, kao i o etničkim, upravnim, te vezama ovog područja s okolnim komunama (Kopar, Pazin i sl.). Njeno uspješnije praćenje pospješuju na kraju priložena kazala imena, stvari i kazalo mjesta.

Iz prikazane izvorne arhivske građe objavljene u XIII. svesku Akademijinih *Monumenta*, koju je pripremio i znanstvenim aparatom opskrbio Mirko Zjačić, uočljivo je njeno značenje za dalje proučavanje istarske povijesti XIV, XV. i XVI. stoljeća. Ujedno zahvaljujući trudu, maru i savjesnosti M. Zjačića omogućuje se povjesničarima rasvjetljavanje novih aspekata istarske srednjovjekovne povijesti.

Darinko Munić